

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici, Miscellaneorum Observationum Libri quatuor

Petit, Pierre

Trajecti ad Rhenum, 1682

Cap. II. Alius Ciceronis locus, de sapientum otio, & vulgi vita occupata,
accuratius consideratur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13245

spirat. Verum homini Romanum morem ambiendis & gerendis honoribus sequenti, publicisque negotiis assidue occupato, non levis gloria est, ad eam philosophiæ peritiam, quam in libris ejus videmus, processisse: tot & tantas philosophorum quæstiones, & mente consequi & oratione explicare potuisse. In quibusdam lapsus est, fateor: & quis non? At in multis egregium præstat philosophum. Maxime, ubi stultas vulgi de Diis opiniones, in divinis illis de *Natura Deorum* libris explodit: Epicureos de principiis rerum & hominis bono delirantes castigat: Stoicos fatali necessitati cuncta alligantes in ordinem cogit. Quibus disceptationibus optime de philosophia meritum esse nemo non fateatur.

CAPUT II.

Alius Ciceronis locus, de sapientum otio, & vulgi vita occupata accuratius consideratur.

Libet alium ejusdem locum proponere atque expendere, in quo nec Musas satis propitias habuisse videri potest. Cum scilicet in primo de *Officiis* libro, comparans officia, quæ ex hominum communitate ducuntur, cum iis quæ ex cognitione, haud obscure actionem, secretis studiorum præfert. Cum (inquit) *omnis honestas manet a partibus quatuor, quarum una sit cognitionis, altera communitatis, tertia magnanimitatis, quarta moderationis: hæc in diligendo officio sæpe inter se comparentur, necesse est. Placet igitur aptiora esse natura, ea officia, quæ ex communitate, quam ea quæ ex cognitione ducantur. Item paulo infra: Quibus rebus intelligitur, studii officiique scientiæ præponenda*

ponenda esse officia justitiæ, quæ pertinent ad hominum utilitatem, quæ nihil homini debet esse antiquius. Rursus: ita sit, ut vincat cognitionis studium, consociatio hominum atque communitas. In fine disputationis hunc epilogum sive conclusionem ponit: Ergo omne officium, quod ad conjunctionem hominum, & ad societatem tuendam valet, anteponendum est illi officio, quod cognitione & scientia continetur. Hæc de opinione & iudicio Ciceronis.

Nunc rationes, quibus id se effecisse putavit, quantum potero breviter & dilucide exponam, prima quidem est ejusmodi: si quis omnium, quæ ad victum cultumque corporis, attinent, copia affluat; omnia quæ corpori nocere possunt, procul habeat, prospera & constanti valetudine utatur, in summa denique corporis & animi tranquillitate constituatur, ita, ut omni hominum commercio & consuetudine careat, non eam vitam putet vitalem; & malit mori, quam in tali solitudine ætatem vivere. Alteram rationem ducit a natura sapientiæ, quam Græci σοφίαν vocant, & a prudentia distinguunt. Hæc vero cum definiatur rerum divinarum, atque humanarum scientia, Deorum & hominum inter se societatem atque communitatem contineat, necesse est. Porro hæc eadem sapientia, omnium maxima virtutum censetur: ergo & quod ab ea communitate hominum & Deorum officium ducitur, id maximum est.

Tertia ratio ab ipsius contemplationis natura ducitur, quam esse mancã ait quodammodo, & inchoatã, si nulla actio rerum consequatur. tum sic interrogat: *Quis est tam cupidus in perspicienda, cognoscendaque rerum natura, ut, si ei tractanti contemplantique res cognitione dignissimas, subito sit allatum periculum, discrimenque patriæ, cui subvenire opitularique possit, non illa omnia relinquat, atque abjiciat, etiamsi dinumerare se stellas, aut metiri mundi magnitudinem posse arbitretur?*

Quarta

Quarta & postrema ratio est a iudicio & consuetudine sapientum, qui secreta studiorum & solum veritatis investigationem atque contemplationem professi, non tamen omnino ab augendis hominum utilitatibus & commodis recesserunt. Immo ita se compararunt, ut prodesse possent, partim erudiendo alios voce, ut Thebanum Epaminondam Lysis Pythagoreus, Syracusium Dionem Plato; Periclem Anaxagoras: Alcibiadem Socrates, tum alii alios; partim monumentis literarum de moribus, de legibus, ac regendarum civitatum scientia editis. Ex quibus & hoc consequens & tanquam corollarium elicit, *Melius esse eloqui copiose, modo prudenter; quam vel acutissime sine eloquentia cogitare. Quod cogitatio in se ipsa veritur, eloquentia vero complectitur eos, quibuscum communitate juncti sumus.*

Hactenus Tullii sententiam de duplici generæ vitæ, & argumenta, quibus civile & negotiosum philosophico anteponit, exposui, consequens est, ut alia, quæ me deterrent, quo minus ei opinioni subscribam, explicare pergam. Primum igitur moveor auctoritate summorum philosophorum, quos aliter sentire & decernere video: scilicet hominis finem & summam perfectionem in rerum optimarum cognitione esse situm. Non sunt autem optima, quæ in civili administratione versantur, sed ad optima ducunt, nempe adminicula & opportunitates extrinsecus subministrando, quibus homines per politicas virtutes, justitiæ & temperantiæ cultum, ad verum humanæ naturæ bonum perveniant. Alioqui homo quid optimum esset in universo. At multa esse constat supra hominem: nempe Deum & Deo priora. Aliorum omnium quæ sunt infra, ut si optimum; non tamen secundum hæc societatis officia, quæ tumultu ac perturbatione plena esse videmus; sed qua ad diviniora contemplatione assurgit: quod proprium philosophorum. Quamobrem sola hæc
opera-

operatio nos Deo conjungit, ceteræ omnes ab eo segregant: digna proinde, quæ aliarum omnium scopus & finis habeatur. Denique quanto divina humanis excellunt, tanto mens & contemplatio veritatis ceteris vitæ officiis & muneribus præstant. Possem multa in hanc sententiam Platonis & aliorum loca proferre; sed brevitatis causa unius Aristotelis omnium principis testimonio contentus ero. Hæc sunt ejus verba in 6. Moral. ad Nicom. Ἀτοπον γὰρ, εἴ τις τὴν ἐπιστήμην πολιτικὴν, ἢ τὴν φρόνησιν σπασδαμοτάτην διέται εἶναι, εἰ μὴ τὸ ἀριστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπος ἐστίν. ἱ. Absurdum enim est, si quis scientiam civilem, aut prudentiam honestissimam esse existimat: nisi quis optimum omnium quæ in mundo sunt, hominem dicat. Hanc vero exceptionem idem paulo post removet: εἰ δὲ ὅτι βέλτιστον ἀνθρώπου τῶν ἄλλων ζώων, εἰδὲν διαφέρει· καὶ γὰρ ἀνθρώπος ἄλλα πολὺ θεϊότερα τὴν φύσιν εἶναι (φανερὸν) τὰ φανερώτατά γε, ἔξ ὧν ὁ κόσμος συνέστηκεν &c. ἱ. Quod si hominem ceterorum animalium optimum esse dixerint, id nihil refert: quandoquidem homine alia natura sunt longe diviniora, ut ea, quæ sunt manifestissima, ex quibus mundus constitutus est. Qui igitur unisapientiæ vacat & contemplationi divinorum, is si dignitatem operationis spectamus, & vitæ modum, judice Aristotele, supra eos est, qui humana tantum curant; ad civitates moderandas, atque tuendas curam omnem studiumque convertunt; iis denique muneribus obeundis omnem ætatem conterunt.

Hæc autem a Platone pridem tractata & profligata quaestio est, cum multis locis, tum divinitus in Gorgia, si-ve de Rhetorica, contra istos civilis potentiae admiratores. Sed & in Apologia, in Phædro: ubi numine afflatus de philosophi studio & occupatione hunc in modum vaticinatur; Διὸ δὲ δικαίως μόνη πλεῖστα ἢ ἔφ' ἑπιφροσύνην διάνοια, πρὸς γὰρ ἐκείνοις αἰεὶ ἐστὶ μνήμη κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷσπερ ὁ θεὸς ὦν, θεὸς ἐστίν. Τοῖς δὲ δὴ τοιούτοις ἀνὴρ ὑπομνήμασιν ὀφείλει

θῶς

θῶς χρώμενθ, τελέες αἰεὶ τελετάς τελέμενθ, τέλεθ ὄν-
 τως μόνθ γίγνεται. Ξησόμενθ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων σπυ-
 δασμάτων, καὶ πρὸς τῆ θείῳ γιγνόμενθ, νεθετεῖται μὲν
 ὑπὸ τῶ πολλῶν, ὡς παρακινῶν, ἐνθουσιάζων δὲ λέληθε τὰς
 πολλὰς. i. Quapropter sola philosophi cogitatio merito recupe-
 rat alas. Nam illis semper, quantum fieri potest, memoria in-
 heret, quibus Deus inherens, divinus est. Talibus autem com-
 mentationibus qui recte utitur, perfectisque semper mysteriis
 imbuitur, perfectus re vera solus evadit. Ab humanis autem stu-
 diis segregatus, divinoque inherens, carpitur a multitudine,
 quasi delirans & parum mentis compos, sed ipsum Deo plenum
 esse populum latet. Qui ergo ab humanis se negotiis sapien-
 tiæ more sequestrat, ut ei tantum vacet; non modo non
 δημαγωγῶν ullis dignitate cedit, sed etiam longe iis vi-
 tæ gradu & conditione excellit: ac si verum fateri volu-
 mus, tanquam Deus quidam inter homines versatur. Sed
 jam rationes illas M. Tullii, quibus negotiosam vitam, phi-
 losophico otio potiolem contendit, pressius considerare
 operæ pretium est.

Ad primum fateor neminem, quantumvis sapientem &
 rerum omnium affluentem copiis, sic in solitudine vive-
 re posse, ut hominem nunquam videat: fateor: inquam,
 sed non ea causa est, quam ponit Cicero, quia melior sit
 societas, eaque officia quæ ad societatem pertinent, con-
 templatone; sed quia humana imbecillitas non patitur
 quenquam uni semper officio & operationi esse intentum.
 Ita Aristoteles lib. 9. Moral. ad Nicom. cap. 9. hanc im-
 patientiam puræ & perpetuæ solitudinis explicat: μονώτη
 μὲν ἐν χαλεπὸς ὁ εἶθ. ἔράδιον γὰρ καὶ αὐτὸν ἐνεργεῖν συν-
 εχῶς. μεθ' ἑτέρων δὲ καὶ πρὸς ἄλλας ῥαῖον. i. Homini solitario
 difficilis vita est: quippe operari per se assidue haud facile: cum
 aliis vero & ad alios facilius. Et lib. 10. Mor. ad Nicom.
 cap. 4. Οὐδεὶς συνεχῶς ἠδεταί, ἢ κάμνει. πάντα γὰρ τὰ ἀν-
 θρώπεια ἀδυνατεῖ συνεχῶς ἐνεργεῖν. Unde porro hæc sit
 diffi-

difficultas, idem declarat in primo *Rhetorica* his verbis: Μεταβολή πάντων γλυκὺ· τὸ γὰρ αὐτὸ αἰεὶ, ὑπερβολὴν ποιεῖ τῆς καθεσώσης ἕξεως. *Mutatio omnium jucunda est: idem enim semper, facit exsuperantiam constituti habitus.* Quod sic intelligo: operatio perficit naturam, unaquæque secundum habitum quendam illi proprium, & in certo genere: qua perfectione inducta atque habitu completo, operatio ex jucunda fit molesta, quia superflua naturæ in eo genere, utpote jam secundum eum habitum completæ & satiata. sed aliam operationem quærit, per quam in alio genere perficiatur. Hujus causam rursus dat divinus vir in 6. *Eudemiorum* capite ult. quem & locum adscribere placet: Οὐκ αἰεὶ δὲ εἶδεν ἡδὺ τὸ αὐτὸ, διὰ τὸ μὴ ἀπλῆν εἶναι ἡμῶν τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐνεῖναι τι καὶ ἕτερον, καθ' ὃ φθαρτὴ ὡς εἴ τι θάτερον πρότιν, τῷτο τῆ ἕτερα φύσει παρὰ φύσιν ὅταν δὲ ἰσάζη, ἕτε λυπηρὸν δοκεῖ, ἕτ' ἡδὺ τὸ πραττόμενον. ἐπεὶ εἰ ἕτ' ἡ φύσις ἀπλῆ ἔη, αἰεὶ ἡ αὐτὴ προᾶξις ἡδίστη ἔσαι. διὸ ὁ θεὸς αἰεὶ μίαν καὶ ἀπλῆν χαίρει ἡδονήν. i. *Jam vero nihil idem nobis semper est jucundum, quia simplex non est nostra natura: Sed inest in ea etiam aliquid alterum ac dispar, ex quo intereat, necesse est. Itaque si quid agat altera pars, hoc alteri natura, præter naturam est. Cum vero exæquata sunt ambæ partes, neque molestum quod agitur, neque jucundum videtur. Nam si cujus natura simplex sit, eadem actio semper erit jucundissima. Itaque semper una & simplici Deus voluptate potitur.* Hæc igitur loca philosophorum principis aut non viderat *M. Tullius*, aut tunc non in memoria habebat, aut certe dissimulavit, quod suam causam ageret. Est autem in eo argumento paralogismus a non causa tanquam causa. Quod enim nemo solus semper esse potest, licet sapientissimus, nullaque re necessaria indigens: sed alios homines requirit, hoc non inde fit, quia societatis officia sint meliora & præstantiora, quam contemplationis, ut ponit *Cicero* sed ob causam modo explicatam, puta naturæ nostræ infirmitatem.

Ad

Ad alterum argumentum, quod a sapientiæ finitione ducitur, nego, si sapientia sit maxima virtutum: sequi id officium esse maximum, quod a communitate ducatur. *Quia*, inquit, *in rerum divinarum & humanarum scientia continetur Deorum & hominum communitas, & societas inter ipsos.* Quid tum? An quia in ordine & contemplatione universi, hominum societatis fontes, ac civitatum regendarum principia videt sapiens, eaque est cognitio maxima: ideo maximum regere civitates & populi negotia tractare? Et hujusmodi administratio ejus scientiæ & contemplationis fructus & opus præcipuum finisque ultimus dicetur? certe non sequitur. non enim princeps hæc scientia & maxime divina per se ad hæc humana refertur, sed contra ad ipsam reliquæ artes, disciplinæ, inventa, humana denique omnia tanquam ad finem referuntur. Finis autem sapientiæ & fructus uberimus, contemplatio ipsa & possessio veritatis: quo nihil beatius, nihil divinius neque apud Deum, neque apud homines esse potest. Cum ergo cujusque scientia & officii dignitas commendatioque a fine ducatur: ab una rerum contemplatione, sapientiæ dignitatem esse repetendam liquet. Ex quo efficitur, quicquid extra eam est contemplationem, nempe omne illud officium, quod ab hominum societate ducitur, multum infra sapientiæ fastigium subsistere, neque ad ejus splendorem & excellentiam ullo modo aspirare.

Urget Cicero, estque tertium ejus argumentum, cognitionem contemplationemque naturæ esse mancā quodammodo, atque inchoatam sine actione & negotio publico: sed frustra. Quod enim hujus tanquam indicium adducit, parum ad rem pertinet, quia hoc quid valeat, non intelligit. Nemo est tam cupidus perspicendiæ rerum naturæ, qui non in discrimine patriæ, cui subvenire possit, illa omnia abjiciat. fateor. Sed non fit, quia melior actio, & cognitioni anteponenda, ut putat, sed

Q. quia

quia nulla cuiquam, nisi salva republica, cum studiis ratio, aut contemplatio esse potest. Non modo igitur in patriæ periculo sapiens, sed & litis contestandæ causa; & pecuniæ, qua opus habet, recipiendæ, & corporis curandi, relinquet musæum. Ex quo nihil aliud sequitur, nisi quædam officia magis esse homini necessaria, quam sit contemplatio veri & naturæ cognitio: non autem quod simpliciter meliora, & digniora censerentur. Non enim quod magis necessarium, id etiam dignitate antefrat: immo contra usuenit, ut maxime necessariis minus honoris habeatur. Postremum argumentum est ab instituto & consuetudine sapientum, qui voce aut scriptis, quam indepti erant, scientiam, ac sua inventa in disciplinis ad alios manare voluerunt, ac suam cognitionem ad publicam utilitatem contulerunt. Sed non videt *Cicero*, quod aliis erudiendis sapientes se accommodant, eadem ratione fieri, qua locupletes facile non habentibus aliquid de opibus suis impertiunt: non quia hunc finem in divitiis cumulandis habuerunt, aut ea causa possident, ut aliis largiantur (nam sibi primum ad vitæ usus & commoditates eas expetunt) sed quia magnis opibus id consequens, ut qui abundat, de eo quod ipsi abundat, partem egentibus libenter impertiat, ob hoc ipsum, quia bonus est, & ex pura benignitate. Sic in dogmate Peripateticorum, separatæ mentes sive intelligentiæ movent cœlestia corpora, non quia tali munere aut motu egent, aut ipsarum in tali officio perfectio & felicitas consistat, sed quia est quid earum contemplationi, & excellenti bonitati consequens.

Non minus falsum est, quod inde ceu corollarii vice elicit, melius esse copiose eloqui, modo prudenter, quam vel acutissime sine eloquentia cogitare, si res in se spectetur. Quod enim ait acutissime cogitare, de eo potissimum intelligi debet, qui altissima scientiarum & vul-

go inaccessa scrutatur & cogitat. In his enim contemplandis maxime ingenii vigor & acumen apparet. Prudenter autem cogitare de eo, qui probabilia quidem, sed vulgi captum non excedentia copiose oratorum more in foro aut curia disferit. Nec dubium quin hæc sit mens *Ciceronis*: dum secreta sapientis studia & cogitationes, cum hominis in republica occupati sollicitudine & negotio comparat. Quorum unum ad sapientiæ professionem, alterum ad vitam civilem attinet. Si igitur, ut dixi; res in se spectatur, ut par est veritatem quærenti, nihil vanius hoc *Ciceronis* iudicio reperietur. Ecquis enim adeo cæcus ambitione & amens, ut non videat longe esse melius simpliciter, rectas de Deo & providentia opiniones habere, immo vero & naturæ vim atque operâ, ordinemque universi & causas contemplari; pro ea facultate, quæ homini data est, quæ in iis videt; quocunque sermone explicare: quam de alicujus civitatis administratione, de vectigalibus, de annona, de militia, & judiciis de bello & pace prudenter & eloquenter apud populum dicere: tametsi istud altero multo esse reipublicæ utilius, non dubitatur? valde, inquam; cæcum ambitione esse oportet, qui humana ista & caduca divinis & æternis, in studiis præferat. Patet autem vitium subesse ei orationi, cum melius dicit copiose eloqui, modo prudenter, quam acutissime sine eloquentia disputare. Si enim melius intelligit, quod est multitudini magis accommodatum, concedi potest: Si quod in se est præstantius & pulchrius, hoc sensu plane falsum censemus. Velut quod ibidem addit; eloquentiam solitaria & tacita cogitatione esse meliorem, quod cogitatio in se vertitur; eloquentia alios quibus conjuncti sumus, complectitur. Immo id maxime divinum inest cogitationi, quod vertitur in se & consistit; hoc certum nobilitatis ejus argumentum, quod alia non respicit: quippe in quo ipsamet hominis perfectio, supre-

numque bonum ab alio omni absolutum consistit. Sola igitur simplici & tacita contemplatione accedunt homines ad Deum, & beati efficiuntur, non eloquentia, quam nemo unquam propter se expetivit; sed propter aliud melius eloquentia. Nimis profecto hic orator est *Marcus Tullius*, & magis quid populo esset plausibile, quam quid vero magis consentaneum curavit.

Sed cum proposuisset disputare de *Officiis*, putavit ad rem pertinere, si omnia humana ad societatem vitamque in communi degendam referret: vel etiam causam suam agebat, qui se totum eloquentiæ, & negotio publico dederat. fuit quidem libertatis & reipublicæ amans, sed ambitiosissimus, ideoque, ut alii omnes oratores, populi mancipium, in vulgi opinione & honoribus, hominis bonum constituens. Multa de *Officiis* præclare ab eo scripta sunt: nullum tamen tam sanctum officium esse constat, cui non ambitionis causa deesse posset: nullum vinculum, quod non abrumperet, si aliquod inde sibi ad honores tendenti obstaculum aut moram obiectum iri arbitraretur, ut cuius conjectare licet, ex iis quæ de *Cæcilio* scribit in prima *epistolarum ad Atticum*: quo loco in excusationem læsæ amicitia, verba hæc affert *Euripidis*; θεῶν γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμὴ, quibus honor bonum divinum esse dicitur, et quidvis ea causa molienti ignoscendum censet. Plane idem sentiens, quod *Cæsar* aliis ejusdem poëtæ versibus, quos Latine a se conversos in ore habebat: *Nam si violandum est &c.*

Verumtamen ut fuit doctus & excellenti ingenio præditus, ea interdum loquitur, ex quibus potius dissimulasse in tempore veritatem, quam ignorasse intelligatur. Quippe earum disputationum, quas de *finibus* inscripsit, lib. 5. universam illam regendarum civitatum prudentiam & affines illi virtutes aperte a sapientum studiis & consideratione distinguit, atque infra constituit his verbis: *Actionum autem genera plura, ut obscurentur etiam minora,*

majo-

majoribus. Maxime autem sunt primum, ut mihi quidem videtur, & iis quorum nunc in ratione versamur, consideratio, cognitioque rerum coelestium, & earum, quas a natura occultatas & latentes indagare ratio potest: deinde Rerump. administratio aut administrandi sciendique prudens, temperata, fortis, & justa ratio, reliquaque virtutes & actiones virtutibus congruentes. Sed in primis, quæ ad Atticum singularem amicum in epistola 24. libri 2. scribit, meliora hunc vidisse iis, quæ se-
 ctatus esset, ac popularium suorum exemplo, & consuetudinis torrente abreptum fuisse ostendunt: ubi postquam nonnulla de hominum judiciis, & famæ apud posteros cura, tum iis quæ Romæ agerentur dixit: hæc ex adytis cordis profert: *Sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφείν? Sic, inquam, in animo. Sic vellem ab initio. Nunc vero quoniam, quæ putavi esse præclara, expertus sum quam essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. Eiusdem stomachi hæc, in alia ad eundem Atticum epistola libro quarto: Ego hic pascor bibliotheca Fausti: fortasse tu putabas his rebus Puteolanis & Lucrinensibus (nempe ostris & aliis piscibus) ne hæc quidem desunt. Sed mehercule, ut a ceteris oblectationibus deseror & voluptatibus propter Remp. sic literis sustentor & recreor: maloque in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli. Quæ & alia magni illius viri in eandem sententiam, tam ab ejus instituto & genere vivendi abhorrentia, cum considero, testimonium veritatis ubique occupantis principatum, ut Tertullianus ait, de Præscript. adversus Hæretic. agnosco libens. tanta est enim ejus vis & potestas, ut homines vel invitos interdum ad sui confessionem adigat. Quod cum alii graves auctores, tum Polybius lib. 13. acute perspexit, & memorabili hac sententia expressit, quam ut mire his consentaneam, subjungere visum est: Καί μοι δοκεῖ μέγιστον θεῶν τοῖς ἀνθρώποις ἢ φύσις ἀποδείξαι τὴν ἀλή-*

θειαν, και μεγαλυ αυτη προθειναι δυναμιν. παντων γεν αυλην καταγωνιζομενων, ενιοτε και πασαν των πιθανολητων μελα τω ψευδους ταπτομενων, εκδιδ' οπως αυλη δι αυλης εις τας ψυχαις εισδυλαι των ανθρωπων, και ποτε μη παραχημα δεικνυσι την αυλης δυναμιν, ποτε δε πολυν χρονον επισκοπειθεισα, τελει αυλη δι αυλης επικρατει και καταγωνιζειαι το ψευδ. hoc est, Equidem existimo naturam mortalibus veritatem constituisse Deam maximam, maximamque illi vim attribuisse. Nam hac cum ab omnibus oppugnetur, atque adeo omnes nonnunquam verisimiles conjectura a mendacio stent; ipsa per se nescio quomodo in animos hominum se insinuat; modo repente illam suam vim exferit; modo tenebris obtecta longo tempore, ad extremum suapte vi ipsa vincit, obtinetque, & de mendacio triumphat.

CAPUT III.

Alius Ciceronis locus, de Catonis morte spontanea ex eodem libro primo Officiorum. quid sit gravitas de hominis ingenio usurpata?

Ed & quæ idem disputat de consilio, quod Cato Uticæ cepit abrumpendæ vitæ, & ad exitum invitis omnibus perduxit, in eodem libro de Officiis, quam popularem fecutus sit philosophandi modum, perspicue demonstrant. Notus est in hac parte veterum furor, si quid iis accidisset gravius, quam ferendum videretur, ut iustas se habere evitæ excedendi causas putarent. Nam hoc inter præcipua virtutis specimina ponebant, si se manu ipsi in libertatem asserent. Quod ευλογον θεαγωγην vocabant, de qua re libellus extat inter Plotini Enneadas.